

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Uluslararası Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları Dergisi

ISSN: 2687-5675

Sayı/Issue 26 (Eylül/September 2026), s. 171-182

Geliş Tarihi-Received: 11.08.2026

Kabul Tarihi-Accepted: 30.09.2026

Araştırma Makalesi-Research Article

DOI: 10.5281/zenodo.23034471

Ortaokul 8. Sınıf Öğrencilerinin Kitap Türü Tercihleri, Kitap Okuma Süreleri ve Kitap Okumaya Yönlendiren Kişi veya Kaynaklar

Book Type Preferences, Reading Time, and Sources Encouraging Reading Among Eighth-Grade Students

Mustafa ASLAN*

Öz

Bu araştırmanın amacı, ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin kitap türü tercihlerini, kitap okumaya ayırdıkları günlük süreyi ve kitap okumaya yönlendiren kişi veya kaynakları sosyoekonomik düzey ve cinsiyet değişkenlerine göre betimlemektir. Araştırma, Şanlıurfa ili Eyyübiye, Haliliye ve Karaköprü ilçelerinde öğrenim gören 600 öğrenciyle gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların 300'ü kız, 300'ü erkek öğrenciden oluşmaktadır. Veriler, araştırmacılar tarafından hazırlanan üç sorudan oluşan açık uçlu görüşme formuyla toplanmış ve içerik analiziyle çözümlenmiştir. Bulgular, düşük, orta ve yüksek sosyoekonomik düzey gruplarının tamamında hikâye türünün en fazla tercih edilen kitap türü olduğunu göstermektedir. Öğrencilerin kitap okumaya ayırdıkları sürede bütün sosyoekonomik gruplarda 1-3 saatlik aralık öne çıkmaktadır. Kitap okumaya yönlendiren kişi veya kaynaklar bakımından ise öğretmenlerin bütün sosyoekonomik düzeylerde en belirgin yönlendirici olduğu görülmüştür. Bulgular, öğrencilerin okuma davranışlarının yalnızca sosyoekonomik düzey veya cinsiyetle açıklanamayacağını; öğretmen, aile, okul ortamı, öğrencinin ilgisi ve kitaplara erişim olanaklarının birlikte değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Araştırma sonuçlarının, öğrencilerin okuma kültürünün geliştirilmesine yönelik uygulamalara katkı sağlaması ve öğretmenler, aileler ve eğitim yöneticileri için yol gösterici olması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kitap okuma, okuma alışkanlığı, kitap türü, sosyoekonomik düzey, ortaokul öğrencileri.

Abstract

The aim of this study is to describe the book genre preferences, the weekly time allocated to reading, and the people or sources encouraging reading among 8th-grade middle school students according to socioeconomic status and gender. The study was conducted with 600 students attending schools in the Eyyübiye, Haliliye, and Karaköprü districts of Şanlıurfa province. The participants consisted of 300 female and 300 male students. Data were collected using a three-question open-ended interview form prepared by the researchers and analyzed through content analysis. The findings indicate that the story genre is the most preferred book genre across all socioeconomic status groups (low, medium, and high). Regarding the time allocated to reading, the 1-3 hour range stands out across all socioeconomic groups. In terms of people or sources encouraging reading, teachers were found to be the most prominent influence across all socioeconomic levels. The findings demonstrate that students' reading behaviors cannot be explained solely by socioeconomic status or gender; rather, factors such as teachers, family, the school environment, student interests, and access to books must be evaluated collectively. The results of the study are expected to contribute to practices aimed at developing a reading culture among students and to serve as a guide for teachers, families, and educational administrators.

Keywords: Reading, reading habits, book types, socioeconomic level, middle school students.

* Dr. Öğr. Üyesi, Harran Üniversitesi, Şanlıurfa Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü, e-posta: mustafaaslan63@harran.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2373-2768.

Giriş

Okuma, insanın bilişsel gelişimini ve çevresini anlamlandırmasını destekleyen en önemli etkinliklerden biridir. Günümüzde okuma-yazma, belirli bir kesime özgü bir beceri olmaktan çıkmış; sosyal hayata uyum sağlamak ve eğitim sürecine etkin biçimde katılmak açısından temel bir gereklilik hâline gelmiştir. Birey, okuma yoluyla dış dünyayı anlamlandırma ve bilgiye erişme imkânı elde etmektedir. Bu bağlamda okuma, eğitimin temel araçlarından biri olarak önemini korumaktadır (Bayat & Çetinkaya, 2018; Deniz, 2016).

Türkiye’de uygulanmakta olan merkezi sınavlar, ezber bilgiyi ölçmek yerine okuduğunu anlama, mantık ve muhakeme yapma, analiz etme ve problem çözme becerilerini test eden beceri temelli bir anlayışa dayanmaktadır. Türkiye eğitim sistemi göz önünde bulundurulduğunda, okumanın eğitim sürecinde ve eğitim çıktılarında önemli bir unsur olduğu söylenebilir. Değişen ve gelişen dünyamızda okumanın önemi artmakta; eğitimciler ve ebeveynler çocuklara okuma alışkanlığı kazandırmayı amaçlamaktadır. Bunu gerçekleştirirken doğru yöntem ve tercihlerle öğrencilerin okuma eğilimlerini belirlemek ve onları uygun biçimde yönlendirmek önemlidir. Aksi takdirde yanlış yönlendirmeler, bireyin okuma alışkanlığı edinme sürecini olumsuz etkileyebilir. Okuma alışkanlığının kazandırılmasında bireylerin okuma eyleminde kendileri için bir yarar görmeleri etkilidir (Bamberger, 1990). Birey, yarar görmediği bir eylemi tekrarlama davranışından kaçınabilir (Baki, 2017; Can et al., 2016).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığının 2011 yılında yayımladığı Türkiye Okuma Kültürü Haritası’na göre en fazla okunan basılı materyal %54 oranıyla kitaptır. Katılımcıların %45,3’ünün kitapları rastgele seçerek düzensiz okuduğu; %61,5’inin tavsiye edilen kitapları okumayı tercih ettiği, %84,2’sinin düzenli olarak bir yazar takip etmediği ve %90,16’sının kitap seçiminde herhangi bir yayınevi tercihi yapmadığı belirtilmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2011). Bu araştırmanın bulguları, kitap tercihlerini etkileyen çeşitli unsurların bulunduğunu düşündürmektedir. Çocukların kitap tercihlerinin oluşumunda kitap adı, kapak rengi, kapak tasarımı, yazı tipi, punto, sayfa sayısı, kitap bölümleri ve ön söz gibi değişkenlerin etkili olabileceği düşünülmektedir (Bayat & Çetinkaya, 2018).

Okuma alışkanlığı sistematik ve süreklilik gösteren bir süreci ifade etmektedir. Bu süreç, kontrollü ve bilimsel yöntemlerle yürütüldüğünde daha başarılı sonuçlar verebilir. Alışkanlıkların gelişim döneminde doğru, sistematik ve planlı bir biçimde desteklenmesi, ilerleyen dönemlerde hedeflere ulaşma olasılığını artırabilir. Okuma alışkanlığında da öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda desteklenmesi, onların kendilerini geliştirmelerine olanak sağlayabilir (Baki, 2017; Deniz, 2016).

Çocukların okuma alışkanlığı kazanmasında ebeveynlerin tutumu, çocuklarının ilgi alanlarını fark etmesi ve onları doğru biçimde yönlendirmesi oldukça önemlidir. Öğretmenlerin de akademik çalışmalarının yanı sıra öğrencilerin okuma alışkanlıklarını ve tercihlerini tanımaları, ilgilerini fark etmeleri ve okuma sürecinde rol model olmaları önem taşımaktadır. Basılı ve dijital materyallere erişimin rastlantısal olmaktan çıkarılarak planlı ve amaçlı hâle getirilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde çocuklara okuma alışkanlığı kazandırılmaya çalışılırken yanlış tercih ve yönlendirmeler nedeniyle onların okumadan uzaklaşmasına yol açılabilir (Deniz, 2016; Karatay, 2020).

Okuma tercihlerinin doğru yapılması, bireyin yaşamı boyunca gerçekleştireceği okuma etkinliklerinde daha bilinçli ve düzenli bir yaklaşım geliştirmesine katkı

sağlayabilir. Mevcut araştırmanın alan yazına önemli katkılarından biri, ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin kitap okuma davranışlarını kitap türü, okuma süresi, yönlendiren kişi, sosyoekonomik düzey ve cinsiyet değişkenlerini aynı araştırma çerçevesinde bir araya getirerek incelemesidir.

1. Yöntem

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin kitap türü tercihlerini, günlük kitap okuma sürelerini ve kitap okumaya yönlendiren kişi veya kaynakları; sosyoekonomik düzey ve cinsiyet değişkenlerine göre betimlemektir. Araştırmada öğrencilerin tercih ettikleri kitap türleri, günlük kitap okuma süreleri ve kitap okumaya yönlendiren kişi veya kaynaklara ilişkin yanıtlar betimsel olarak değerlendirilmiştir.

Araştırmada öğrencilerin tercih ettikleri kitap türleri, günlük kitap okuma süreleri ve kitap okumaya yönlendiren kişi veya kaynaklara ilişkin görüşleri ayrıntılı olarak incelenmiştir. Elde edilen bulguların öğrencilerin okuma kültürünün geliştirilmesine yönelik uygulamalara katkı sağlaması, öğretmenlere, ailelere ve eğitim yöneticilerine yol gösterici olması amaçlanmaktadır.

Araştırmanın amaçları doğrultusunda sosyoekonomik düzey ve cinsiyet değişkenleri dikkate alınarak toplam 600 ortaokul 8. sınıf öğrencisine (300 kız ve 300 erkek) araştırmacılar tarafından geliştirilen açık uçlu görüşme formunda yer alan üç açık uçlu soru yöneltilmiştir. Böylece öğrencilerin kitap okuma alışkanlıklarına ilişkin görüşlerinin ayrıntılı ve bütüncül bir biçimde ortaya konulması hedeflenmiştir.

Araştırma Soruları

Araştırmanın amacı doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. 8. sınıf öğrencilerinin tercih ettikleri kitap türleri, düşük, orta ve yüksek sosyoekonomik düzey gruplarına göre nasıl dağılmaktadır?
2. 8. sınıf öğrencilerinin günlük kitap okuma süreleri, düşük, orta ve yüksek sosyoekonomik düzey gruplarına göre nasıl dağılmaktadır?
3. 8. sınıf öğrencilerini kitap okumaya yönlendiren kişi veya kaynaklar, düşük, orta ve yüksek sosyoekonomik düzey gruplarına göre nasıl dağılmaktadır?
4. Kitap türü tercihleri, kitap okuma süreleri ve kitap okumaya yönlendiren kişi veya kaynaklar açısından kız ve erkek öğrencilerin frekans dağılımları nasıl farklılaşmaktadır?

1.2. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, mevcut durumu herhangi bir müdahalede bulunmadan ortaya koymayı amaçlayan betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Betimsel tarama modeli, var olan bir durumun kendi koşulları içinde olduğu gibi betimlenmesine ve araştırma konusu olan özelliklerin belirlenmesine olanak sağlar (Karasar, 2012). Bu araştırmada da ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin kitap türü tercihleri, günlük kitap okuma süreleri ve kitap okumaya yönlendiren kişi veya kaynaklara ilişkin mevcut durumları; sosyoekonomik düzey ve cinsiyet değişkenleri dikkate alınarak betimlenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 600 öğrenci oluşturması ve elde edilen verilerin kategorilere ayrılarak frekanslar üzerinden sunulması, araştırmanın betimsel tarama niteliğiyle uyumludur. Araştırmada herhangi

bir deneysel müdahale yapılmamış, değişkenler üzerinde işlem uygulanmamış ve neden-sonuç ilişkisi test edilmemiştir. Veriler, araştırmacılar tarafından hazırlanan üç açık uçlu sorudan oluşan görüşme formu aracılığıyla toplanmış; öğrencilerin yanıtları içerik analiziyle kategorilere ayrılarak düşük, orta ve yüksek sosyoekonomik düzey grupları ile kız ve erkek öğrenciler temelinde frekanslar aracılığıyla betimlenmiştir. Bu yönüyle araştırmada model, betimsel tarama; veri toplama aracı ise açık uçlu görüşme formudur.

1.3. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Şanlıurfa ili Eyyübiye, Haliliye ve Karaköprü merkez ilçelerinde öğrenim gören toplam 600 ortaokul 8. sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışma grubunda 300 kız ve 300 erkek öğrenci yer almaktadır. Katılımcılar, rastgele örnekleme yöntemiyle belirlenen okullardan seçilmiş ve sosyoekonomik düzey bakımından farklı özellikleri temsil edecek şekilde dağılım sağlanmıştır. Bu doğrultuda:

- Eyyübiye ilçesi düşük sosyoekonomik düzeyi,
- Haliliye ilçesi orta sosyoekonomik düzeyi,
- Karaköprü ilçesi ise yüksek sosyoekonomik düzeyi temsil edecek şekilde araştırmaya dâhil edilmiştir.

Bu örneklem yapısı sayesinde öğrencilerin kitap okuma alışkanlıklarının farklı sosyoekonomik çevrelerde nasıl değiştiğinin karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

1.4. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veriler, araştırmacılar tarafından geliştirilen üç sorudan oluşan açık uçlu görüşme formu aracılığıyla toplanmıştır. Görüşme formunun hazırlanması sürecinde öncelikle konuya ilişkin kapsamlı bir alanyazın taraması yapılmış, benzer araştırmalar incelenmiş ve araştırmanın amacına uygun sorular hazırlanmıştır.

Hazırlanan taslak görüşme formu Türkçe eğitimi, eğitim bilimleri ve ölçme-değerlendirme alanlarında uzman akademisyenlerin görüşüne sunulmuştur. Uzmanlardan alınan öneriler doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılarak form son hâline getirilmiştir. Böylece veri toplama aracının kapsam geçerliliğinin sağlanmasına özen gösterilmiştir.

Görüşme formunda aşağıdaki üç soru yer almaktadır:

1. Hangi tür kitapları okumayı tercih ediyorsunuz?
2. Günlük kitap okuma süreniz ne kadardır?
3. Kitap okumayı size en çok kim tavsiye etmektedir?

Katılımcılarla gerçekleştirilen bireysel görüşmeler ortalama beş dakika sürmüş, görüşmeler sırasında ses kayıt cihazı ve araştırmacı notlarından yararlanılmıştır. Görüşmeler tamamlandıktan sonra elde edilen kayıtlar bilgisayar ortamına aktarılmış ve sözcüğü sözcüğüne yazıya geçirilerek analiz sürecine hazır hâle getirilmiştir.

1.5. Verilerin Çözümlemesi

Araştırmada elde edilen açık uçlu yanıtlar içerik analiziyle çözümlenmiştir. Öncelikle bütün görüşme kayıtları yazıya aktarılmış, ham veriler tekrar tekrar okunmuş ve anlam bakımından benzer yanıtlar kodlanmıştır. Benzer kodlar ortak kategoriler

altında birleştirilmiştir. Oluşturulan kategorilerin frekansları hesaplanmış ve bulgular düşük, orta ve yüksek sosyoekonomik düzey grupları ile kız ve erkek öğrenciler temelinde betimlenmiştir. Böylece araştırmanın amacı doğrultusunda öğrencilerin kitap türü tercihleri, günlük kitap okuma süreleri ve kitap okumaya yönlendiren kişi veya kaynaklara ilişkin dağılımlar ortaya konulmuştur.

1.6. Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmanın güvenilirliğini ve inandırıcılığını artırmak amacıyla veri toplama ve analiz süreçleri sistematik biçimde yürütülmüştür.

Görüşmeler öncesinde katılımcılara araştırmanın amacı açıklanmış ve gönüllü katılım esas alınmıştır. Katılımcıların kimlik bilgileri kullanılmamış; öğrenciler K (kız) ve E (erkek) kodlarıyla gösterilmiştir.

Kodlama işlemi araştırmacılar ve nitel araştırma konusunda uzman kişiler tarafından bağımsız olarak gerçekleştirilmiştir. Kodlayıcılar arası uyum, Miles ve Huberman (1994) tarafından önerilen Güvenirlik = $\frac{\text{Görüş Birliği}}{(\text{Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı})} \times 100$ formülüyle hesaplanmış ve %95 olarak bulunmuştur.

Veri çözümleme sürecinde oluşturulan kategoriler araştırmanın amacı ve soruları doğrultusunda kontrol edilmiş, bulgular frekanslar ve katılımcı ifadeleriyle desteklenmiştir. Bu uygulamalar, analiz sürecinin tutarlılığını ve bulguların inandırıcılığını artırmaya yönelik olarak gerçekleştirilmiştir.

2. Bulgular

Bu bölümde, araştırma kapsamında elde edilen özet frekans verilerine dayalı betimsel analizlere yer verilmiştir. Frekanslar her SED grubunda kız ve erkek öğrencilerin toplamı üzerinden hesaplanmıştır.

Tablo 1. Düşük SED grubundaki öğrencilerin “Hangi tür kitapları okumayı tercih ediyorsunuz?” sorusuna ilişkin yanıtlar

Kategori	Kız (n)	Erkek (n)	Toplam
Masal	10	6	16
Hikâye	47	38	85
Roman	18	26	44
Macera	9	13	22
Bilim kurgu	0	5	5
Çizgi roman	5	1	6
Şiir	11	1	12
Bilgilendirici	0	10	10

Betimsel bulgular incelendiğinde, ilgili SED grubundaki öğrencilerde en yüksek frekansın hikâye türünde olduğu görülmektedir. Hem kız hem de erkek öğrenciler arasında en fazla tercih edilen kitap türü hikâyedir. En az tercih edilen kitap türünün ise bilim kurgu olduğu görülmektedir.

K16: “Hikâye kitabım var. Onu okuyorum.”

E46: “Macera ile ilgili kitapları okumaktan zevk alıyorum.”

K72: “Şiir kitaplarım var. Onları okuyorum.”

E93: “Fareler ve İnsanlar’ı okuyorum.”

Tablo 2. Düşük SED grubundaki öğrencilerin “Günlük kitap okuma süreniz ne kadardır?” sorusuna ilişkin yanıtlar

Kategori	Kız (n)	Erkek (n)	Toplam
1 saatten az	34	43	77
1-3 saat	56	48	104
4-6 saat	5	7	12
7-10 saat	5	2	7

Betimsel bulgular incelendiğinde, ilgili SED grubundaki öğrencilerde günlük okuma süresinin 1-3 saat kategorisinde yoğunlaştığı görülmektedir. Kız ve erkek öğrencilerin her ikisinde de en yüksek frekans 1-3 saat aralığındadır.

K2: “Ailecek günde mutlaka 1,5 saat kitap okuruz.”

E53: “Okuldaki süreyi de hesaplarsak toplamda 4 saati buluyor.”

K62: “Öğretmen günde 1 ders okutuyor. Evde de 2 saat okuyorum.”

E99: “Yarım saat okurum.”

Tablo 3. Düşük SED grubundaki öğrencilerin “Kitap okumayı size en çok kim tavsiye etmektedir?” sorusuna ilişkin yanıtlar

Kategori	Kız (n)	Erkek (n)	Toplam
Anne/Baba	18	26	44
Öğretmen	62	44	106
Arkadaş	17	15	32
İnternet	3	4	7
Kendim	10	11	21

Betimsel bulgular incelendiğinde, ilgili SED grubundaki öğrencilerde öğretmenlerin öğrencileri kitap okumaya yönlendiren en belirgin kişi olarak öne çıktığı görülmektedir. En düşük frekanslı yönlendirici kaynağın ise internet olduğu görülmektedir.

K10: “Babam okumam için kitap alır.”

E42: “Türkçe öğretmenimiz bize kitap okumanın önemini anlatır.”

K29: “Annem okumam için akrabalarımızdan kitap ister.”

E75: “Öğretmenimiz ‘Çok bilmek istiyorsan çok okumalısın.’ demektedir. Ben de o yüzden çok okuyorum.”

Tablo 4. Orta SED grubundaki öğrencilerin “Hangi tür kitapları okumayı tercih ediyorsunuz?” sorusuna ilişkin yanıtlar

Kategori	Kız (n)	Erkek (n)	Toplam
Masal	12	8	20
Hikâye	42	36	78
Roman	28	19	47
Macera	6	16	22
Bilim kurgu	0	2	2
Çizgi roman	3	4	7
Şiir	9	10	19
Bilgilendirici	0	5	5

Betimsel bulgular incelendiğinde, ilgili SED grubundaki öğrencilerde en yüksek frekansın hikâye türünde olduğu görülmektedir. Hem kız hem de erkek öğrenciler

arasında en fazla tercih edilen kitap türü hikâyedir. En az tercih edilen kitap türünün ise bilim kurgu olduğu görülmektedir.

K26: "Ömer Seyfettin okuyorum."

E5: "Babam TÜBİTAK'ın dergisini aldı."

K49: "Tercihim roman okumak."

E82: "Faydalı bilgi veren kitap okumayı severim."

Tablo 5. Orta SED grubundaki öğrencilerin "Günlük kitap okuma süreniz ne kadardır?" sorusuna ilişkin yanıtlar

Kategori	Kız (n)	Erkek (n)	Toplam
1 saatten az	25	37	62
1-3 saat	62	51	113
4-6 saat	10	10	20
7-10 saat	3	2	5

Betimsel bulgular incelendiğinde, ilgili SED grubundaki öğrencilerde günlük okuma süresinin 1-3 saat kategorisinde yoğunlaştığı görülmektedir. Kız ve erkek öğrencilerin her ikisinde de en yüksek frekans 1-3 saat aralığındadır.

K33: "Evde 7-8 arası akşamları kitap okuma vaktidir."

E41: "Hafta sonu daha fazla okuyorum ama günlük ortalama 3,5 saat gibi."

K73: "Okulda okuma saati ile birlikte 2 saat vardır."

E94: "1 saat."

Tablo 6. Orta SED grubundaki öğrencilerin "Kitap okumayı size en çok kim tavsiye etmektedir?" sorusuna ilişkin yanıtlar

Kategori	Kız (n)	Erkek (n)	Toplam
Anne/Baba	26	18	44
Öğretmen	52	61	113
Arkadaş	10	12	22
İnternet	3	1	4
Kendim	9	8	17

Betimsel bulgular incelendiğinde, ilgili SED grubundaki öğrencilerde öğretmenlerin öğrencileri kitap okumaya yönlendiren en belirgin kişi olarak öne çıktığı görülmektedir. En düşük frekanslı yönlendirici kaynağın ise internet olduğu görülmektedir.

K8: "Öğretmenimiz çok iyi örnektir."

E36: "Arkadaşlarımla kitaplarımızı değiştiririz, takip ederiz."

K29: "Öğretmenim."

E75: "Aslında kendim meraklıyım."

Tablo 7. Yüksek SED grubundaki öğrencilerin "Hangi tür kitapları okumayı tercih ediyorsunuz?" sorusuna ilişkin yanıtlar

Kategori	Kız (n)	Erkek (n)	Toplam
Masal	7	13	20
Hikâye	36	33	69
Roman	23	24	47

Macera	12	18	30
Bilim kurgu	12	7	19
Çizgi roman	1	2	3
Şiir	9	3	12

Betimsel bulgular incelendiğinde, ilgili SED grubundaki öğrencilerde en yüksek frekansın hikâye türünde olduğu görülmektedir. Hem kız hem de erkek öğrenciler arasında en fazla tercih edilen kitap türü hikâyedir. En az tercih edilen kitap türünün ise çizgi roman olduğu görülmektedir.

K17: "Hikâye kitapları okumaktan zevk alırım."

E27: "Abimin okuduğu Harry Potter serisini okuyorum."

K65: "Kütüphaneden kitap alıyorum. Ansiklopediden yararlanıyorum."

E88: "Masal kitapları ilgimi çekiyor."

Tablo 8. Yüksek SED grubundaki öğrencilerin "Günlük kitap okuma süreniz ne kadardır?" sorusuna ilişkin yanıtlar

Kategori	Kız (n)	Erkek (n)	Toplam
1 saatten az	21	42	63
1-3 saat	62	48	110
4-6 saat	15	17	32
7-10 saat	2	3	5

Betimsel bulgular incelendiğinde, ilgili SED grubundaki öğrencilerde günlük okuma süresinin 1-3 saat kategorisinde yoğunlaştığı görülmektedir. Kız ve erkek öğrencilerin her ikisinde de en yüksek frekans 1-3 saat aralığındadır.

K52: "Ders aralarını da sayarsak 5 saat okurum."

E35: "Evde yarış yaptığımız için kardeşimle günde 3 saatten az okumam."

K89: "Okulda da okuyoruz. Toplamda 4 saat."

E78: "Aşağı yukarı 45 dakika."

Tablo 9. Yüksek SED grubundaki öğrencilerin "Kitap okumayı size en çok kim tavsiye etmektedir?" sorusuna ilişkin yanıtlar

Kategori	Kız (n)	Erkek (n)	Toplam
Anne/Baba	22	17	39
Öğretmen	62	66	128
Arkadaş	8	8	16
İnternet	1	3	4
Kendim	7	6	13

Betimsel bulgular incelendiğinde, ilgili SED grubundaki öğrencilerde öğretmenlerin öğrencileri kitap okumaya yönlendiren en belirgin kişi olarak öne çıktığı görülmektedir. En düşük frekanslı yönlendirici kaynağın ise internet olduğu görülmektedir.

K37: "Babam bana 'Okursan bilgili olursun.' diyor."

E43: "İnternette takip ettiğim bir site var."

K71: "Annem."

E86: "Arkadaşlarımızla kitap okuma kulübümüz var."

Sonuç ve Tartışma

Yapılan araştırmada ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin kitap türü tercihleri, kitap okumaya ayırdıkları süre ve kitap okumaya yönlendiren kişi veya kaynaklar; cinsiyet ve sosyoekonomik düzey değişkenleri çerçevesinde ele alınmıştır. Araştırmanın örneklemini Şanlıurfa ili Eyyübiye, Haliliye ve Karaköprü ilçelerinde öğrenim gören 600 sekizinci sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışmada 300 kız ve 300 erkek öğrenci yer almakta; öğrenciler düşük, orta ve yüksek sosyoekonomik düzey olmak üzere üç grupta değerlendirilmektedir. Bu yönüyle araştırma, yalnızca öğrencilerin hangi kitapları tercih ettiğini belirlemekle kalmamakta, aynı zamanda okuma tercihlerini sosyoekonomik çevre ve cinsiyet değişkenleriyle birlikte değerlendirmektedir.

Araştırmanın ilk ve en belirgin bulgusu, hikâye türünün düşük, orta ve yüksek sosyoekonomik düzey gruplarının tamamında öğrenciler tarafından en fazla tercih edilen tür olmasıdır. Düşük SED grubunda 85, orta SED grubunda 78 ve yüksek SED grubunda 69 öğrenci hikâye türünü tercih ettiğini belirtmiştir. Böylece hikâye türü, üç farklı sosyoekonomik çevrede de diğer kitap türlerinden daha yüksek frekansa ulaşmıştır.

Bu bulgu, Belveren ve Balcı (2026) tarafından gerçekleştirilen ve 847 ortaokul öğrencisini kapsayan araştırmanın sonuçlarıyla benzer bir eğilime işaret etmektedir. Belveren ve Balcı (2026), ortaokul öğrencilerinin okuma ilgi ve alışkanlıklarında metin içeriği ve tür tercihlerini inceledikleri araştırmalarında, öğrencilerin en fazla tercih ettikleri türler arasında öykü ve romanın öne çıktığını ortaya koymuştur. Araştırmacılar ayrıca öğrencilerin kitap seçiminde ilgi ve beğenilerinin önemli olduğunu belirtmektedir. Bu sonuç, mevcut araştırmada hikâye türünün üç SED grubunda da ilk sırada bulunmasıyla büyük ölçüde örtüşmektedir. Şahin (2009) tarafından 1323 ilköğretim 6., 7. ve 8. sınıf öğrencisiyle gerçekleştirilen araştırmada öğrencilerin en çok roman türü kitapları okumaktan hoşlandıkları görülmüştür. Bu farklılık, örneklemelerin yaş ve sınıf özellikleri, kitap piyasasısındaki değişimler ve öğrencilerin güncel okuma eğilimlerinin dönüşmesiyle ilişkili olabilir.

Calp (2018), Ağrı ilinde 881 ortaokul öğrencisiyle gerçekleştirdiği araştırmada öğrencilerin kitap okumaya yönelik ilgilerinin genel olarak yüksek olduğu; öğrencilerin kitap seçme nedenleri, kitap ve kütüphane kullanımları ile okuma eğilimlerinin çeşitli değişkenlerle ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Mevcut araştırmada kız ve erkek öğrencilerin frekansları arasında bazı farklılıklar görülmekle birlikte, temel ortak eğilim hem kız hem de erkek öğrencilerde hikâye türünün öne çıkmasıdır. Bu durum, her iki cinsiyette de hikâye türüne yönelik benzer bir eğilimin bulunduğunu düşündürmektedir. Hasırcı Aksoy ve arkadaşları (2025) tarafından yapılan çalışmada öykü ve romanın en çok tercih edilen türler arasında bulunduğu, öğrencilerin kitap seçiminde kişisel ilgi ve beğenilerinin yanı sıra arkadaş önerisi ve medya etkisinin de rol oynadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğrencilerin okudukları kitapların bir bölümünün gelişim düzeyleriyle yeterince uyumlu olmadığı ve popüler kültür etkisinin kitap seçimlerinde belirgin olduğu ortaya konulmuştur. Bu sonuç, mevcut araştırmada hikâye türünün bütün SED gruplarında öne çıkmasıyla örtüşmekte; ancak mevcut çalışmanın önemli bir farklılığı, bu tür tercihinin sosyoekonomik düzey açısından karşılaştırmalı biçimde ele almasıdır.

Araştırmanın ikinci temel bulgusu, öğrencilerin kitap okumaya ayırdıkları süredir. Bulgulara göre düşük, orta ve yüksek SED gruplarının tamamında 1-3 saatlik okuma süresi en yüksek frekansa sahip kategori olarak belirlenmiştir. Düşük SED grubunda 104,

orta SED grubunda 113 ve yüksek SED grubunda 110 öğrenci bu kategoride yer almaktadır. Bu sonuç, SED grupları arasındaki farklılıklara rağmen öğrencilerin önemli bir bölümünde benzer bir okuma süresi örüntüsünün bulunduğunu göstermektedir. Başka bir ifadeyle, mevcut araştırmanın bulguları SED farklılaşmasının öğrencilerin tüm okuma davranışlarını otomatik olarak birbirinden ayırmadığını ortaya koymaktadır. Öğrencilerin önemli bir bölümünün 1-3 saatlik kategoride toplanması, okuma süresinin belirlenmesinde okulun, aile ortamının, öğrencinin bireysel ilgisinin, sınav hazırlığının ve teknolojik araç kullanımının birlikte rol oynayabileceğini düşündürmektedir.

Şahin (2012) tarafından gerçekleştirilen çalışmada öğrencilerin okuma alışkanlıklarının sosyoekonomik düzeye göre farklılaştığı görüldüğünde, mevcut çalışmada üç SED grubunun tamamında 1-3 saat kategorisinin öne çıkması, okuma süresindeki ortaklığın da önemli olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla sosyoekonomik düzey ile okuma alışkanlığı arasında ilişki bulunabilse de öğrencilerin okuma davranışının bütünüyle sosyoekonomik koşullara indirgenemeyeceği söylenebilir. Tuncer ve Gezer (2026) tarafından 915 ortaokul öğrencisiyle gerçekleştirilen çalışmada kitap okuma alışkanlıklarının çeşitli bireysel ve ailevi değişkenlere göre farklılaştığı belirlenmiştir. Bu sonuç, okuma davranışının birden fazla değişkenle birlikte ele alınması gerektiğine işaret etmesi bakımından mevcut araştırmanın yaklaşımıyla benzerlik göstermektedir.

OECD'nin PISA araştırmalarındaki daha geniş çerçeveli sonuçlarla birlikte değerlendirildiğinde konu daha anlamlı hâle gelmektedir. PISA 2018 verilerinde sosyoekonomik açıdan avantajlı öğrencilerin dezavantajlı öğrencilere göre okuma performansında belirgin üstünlük gösterdiği ve OECD ülkeleri genelinde sosyoekonomik durumun okuma performansındaki varyansın önemli bir bölümünü açıkladığı belirtilmektedir. Ancak performans ile okuma süresinin aynı değişkenler olmadığı özellikle vurgulanmalıdır. Mevcut çalışmadaki SED farklılaşması, PISA sonuçlarıyla doğrudan eşleştirilemez; yalnızca öğrencilerin okuma davranışlarının sosyal ve ekonomik çevreden tamamen bağımsız olmadığı yönündeki daha geniş literatürle birlikte değerlendirilebilir (OECD, 2019).

Araştırmanın üçüncü ve belki de en dikkat çekici sonucu, öğretmenin bütün sosyoekonomik düzeylerde öğrencileri kitap okumaya yönlendiren en önemli kişi olarak ortaya çıkmasıdır. Düşük SED grubunda 106, orta SED grubunda 113 ve yüksek SED grubunda 128 öğrenci öğretmeni kitap okumaya yönlendiren kişi olarak belirtmiştir. Bu sonuç, alan yazındaki birçok çalışmayla benzerlik göstermektedir. Özellikle Mut ve Gelişli'nin (2021) Kilis'te 40 sekizinci sınıf öğrencisiyle gerçekleştirdikleri nitel araştırma, mevcut çalışmayla yaş grubu bakımından doğrudan karşılaştırılabilir niteliktedir. Araştırmada öğrencilerin okuma alışkanlığının oluşmasında aile, arkadaş, öğretmen, Türkçe dersi ve medya gibi birçok faktörün etkili olduğu belirlenmiştir. Özellikle öğretmenlerin kitap önerisinde bulunmaları ve öğrencilere model olmaları, ailelerin çocuklarıyla birlikte kitap okumaları ve Türkçe derslerindeki etkinliklerin öğrencilerde merak uyandırması önemli faktörler olarak ortaya çıkmıştır. Mevcut çalışmada öğretmenin bütün SED gruplarında birinci sırada yer alması, yapılan araştırma sonuçlarıyla paralellik göstermektedir. Yorgancı'nın (2022) ortaokul öğrencilerinin okuma tercihlerini incelediği nitel araştırma da bu sonucu desteklemektedir. 20 ortaokul öğrencisiyle gerçekleştirilen çalışmada öğrencilerin ilgi alanlarına giren kitap türlerini daha fazla okudukları ve aileleri ile öğretmenlerinin okuma tercihlerinde birinci derecede etkili oldukları belirlenmiştir.

Araştırmada 300 kız ve 300 erkek öğrencinin bulunması, cinsiyet gruplarının frekanslarının dengeli biçimde betimlenmesine olanak sağlamaktadır. Bununla birlikte, araştırmada istatistiksel anlamlılık testi yapılmadığından, cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık bulunduğu yönünde çıkarım yapılmamıştır.

Öneriler

Araştırma sonuçları ve alan yazındaki bulgular doğrultusunda aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

1. Öğrencilerin kitap seçimine katılımı artırılmalıdır.
2. Hikâye ve roman türlerinin yanında farklı türlere erişim sağlanmalıdır.
3. Öğretmenlerin rol model olma işlevi güçlendirilmelidir.
4. Okul-aile iş birliği geliştirilmelidir.
5. Sosyoekonomik açıdan dezavantajlı öğrencilerin kitaplara erişimi desteklenmelidir.
6. Dijital ortamlar okuma kültürünün geliştirilmesi için kullanılmalıdır.
7. Okuma süresinden çok okuma niteliğine de odaklanılmalıdır.
8. 8. sınıf düzeyinde sınav merkezli eğitim ile okuma kültürü dengelenmelidir.
9. Okuma süresinin günlük/haftalık ölçümü standardize edilmelidir.
10. Daha geniş ve farklı bölgelerden örneklemeler kullanılmalıdır.
11. Boylamsal çalışmalar yapılmalıdır.
12. Nitelikli kitap seçimine ilişkin rehberler geliştirilmelidir.

Kaynakça

- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Baki, Y. (2017). The effect of anxiety and attitudes of secondary school students towards reading on their reading habits: A structural equation modeling. *Education and Science*, 42(191), 371-395.
- Bamberger, R. (1990). *Okuma alışkanlığını geliştirme*. B. Çapar (Çev.). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Bayat, N. & Çetinkaya, G. (2018). Ortaokul öğrencilerinin okuma alışkanlıkları & tercihleri. *İlköğretim Online*, 17(2), 984-1001.
- Belveren, H. & Balcı, A. (2026). Ortaokul öğrencilerinin okuma ilgi & alışkanlıklarında içerik & tür tercihleri. *Okuma Yazma Eğitimi Araştırmaları*, 14(1), 1-42.
- Calp, M. (2018). Ortaokul öğrencilerinin kitap okuma alışkanlıkları: Ağrı il örneği. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 22(4), 897-924.
- Can, A., Deniz, E. & Çeçen, M. A. (2016). Ortaokul öğrencilerinin okuma tutumları. *Turkish Studies*, 11(3), 645-660.
- Deniz, E. (2016). Ortaokul öğrencilerinin kitap okuma alışkanlıkları. *Okuma Yazma Eğitimi Araştırmaları*, 3(2), 46-64.

- Hasırcı Aksoy, S., Baz, M. A., Çelebi, V. & Kurtlucan, M. (2025). Ortaokul öğrencilerinin okuma eğilimi ve okur kimliğine genel bir bakış. *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 11(2), 764-808.
- Karatay, H. (2020). Türkçe öğretmenlerine göre öğrencilerin okuma alışkanlıkları. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 8(2), 1-24.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. (2011). *Türkiye okuma kültürü haritası*. Ankara: KTB Yayınları.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook* (2nd ed.). Sage.
- Mut, G. & Gelişli, Y. (2021). Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin okuma alışkanlığının oluşmasında etkili olan faktörlere ilişkin görüşleri. *Muallim Rıfat Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 92-113.
- OECD. (2019). PISA 2018 results (Volume II): *Where all students can succeed*. https://www.oecd.org/en/publications/pisa-2018-results-volume-ii_b5fd1b8f-en/full-report/component-8.html [Erişim tarihi: 10.06.2026]
- Şahin, A. (2009). İlköğretim 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin kitap okuma alışkanlıklarının sosyo-ekonomik düzeylerine göre incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 215-232.
- Şahin, A. (2012). İlköğretim 4 ve 5. sınıf öğrencilerinin kitap okuma alışkanlıklarının sosyo-ekonomik düzeylerine göre incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(2), 367-388.
- Tuncer, M. & Gezer, B. (2026). Ortaokul öğrencilerinin kitap okuma alışkanlıklarının ekran okuma öz yeterliklerine etkisi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 11(1), 48-66. <https://doi.org/10.54979/turkegitimdergisi.1877922>
- Yorgancı, O. K. (2022). Ortaokul öğrencilerinin okuma tercihleri. *Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 78-94.